

Poráczky Rozália:

A kolozsvári Lucian Blaga Egyetemi Könyvtár 1990-2000 között

Engedelmükkel, egy idézettel kezdem. „Az 1990-es évekre el kell fogadnunk azt a tényt, hogy a változások jelentik az egyedüli állandóságot az életünkben.” – mondja Charles Handy, a menedzsment egyik kiváló egyénisége.

Ezek a valóban találó sorok jellemzik a romániai könyvtárak, illetve a kolozsvári egyetemi könyvtár életciklusát a fent említett időszakban, de érvényes a magánéletünkre is.

A kolozsvári egyetemi könyvtár Erdély legnagyobb általános gyűjtőkörű könyvtára, mint információs központ, ismeretterjesztő tevékenységével elsősorban az oktatás-kutatás alapvető háttérét biztosítja. Ugyanakkor a felhalmozott emberi tudás és kultúra dokumentumainak gyűjtésével, rendszerezésével, őrzésével és rendelkezésre bocsátásával, a történelmileg kialakult szakmai eredmények és hagyományok ápolásával általános kultúraközvetítő szerepet is játszik.

1872-ben hozták létre, a kolozsvári egyetem alapításával egy időben. Épületét, melyet a bázeli egyetemi könyvtár mintájára készítettek, 1909-ben adták át.

A rendszerváltás után a romániai könyvtárakat és információs központokat a külső környezeti változások érzékenyen érintették, működésüket lényegesen befolyásolták. A politikai, társadalmi, demográfiai, gazdasági, kulturális és nem utolsósorban technikai változások arra kényszerítették a könyvtárosokat, hogy állandóan az alakuló környezettel foglalkozzanak és ehhez igazítsák a könyvtárak működését, ugyanakkor igyekezzenek a néha bizonytalan jövőképet is elképzelni, előrevetíteni.

Könyvtárunknak a központi könyvtáron kívül része a 35 kari könyvtár. 1990 óta 13 új kari könyvtár létesült (1997 és 2000 között szám szerint 7). A 35-ből 9 Erdély különböző városaiban (Beszterce, Naszód, Dézs, Gyergyó, Nagyvárad, Máramarossziget, Szentgyörgy, Szatmár és Zilah) jelenleg most alakul és a kihelyezett főiskolai oktatás könyvtári háttérét biztosítja majd. Ezek a főiskolák az egyetemi tanszékek szakterületei szerint szerveződnek. Pl. Dézsen a Környezeti Fizikai Főiskola (fizika tanszék), Gyergyón a Turisztikai Földrajzi Főiskola (földrajzi tanszék) stb.

A könyvtári hálózathoz tartoznak a következő különgyűjteményeink: a különböző nemzetek kulturális központjainak letéti könyvtárai (amerikai, angol, héber, német), az európai és amerikai tanulmányok tanszékeinek könyvtárai, továbbá a bölcsészkaron a német és az olasz ajándék-gyűjtemények.

Az elmúlt tíz év történetéből csak néhány – szerintem figyelemre méltóbb – területet részletezek. Ezek a következők: az állományépítés, olvasószolgálat, automatizálás és a könyvtárosok tudományos tevékenysége.

Állományépítés

A periódus első felében nem észlelhető számottevő javulás, ami a könyvtárak állami finanszírozását illeti, továbbra is probléma a költségvetési források szűkössége. A gazdasági érdekek közvetlenül érintették a könyvtárakat, különösen a nyomtatott román, magyar és külföldi dokumentumok ára évről-évre növekedett és növekszik az energiaárakkal és a

fenntartási-működtetési költségekkel egyidejűleg. Az állami költségvetés megszorítása, a pénzügyi keretek egyre szűkösebb köre szükségessé tette új térítéses szolgáltatások bevezetését, vagy szponzori kapcsolatok kiépítését. Ez utóbbinak még nincs megfelelő jogszabályi háttér és kialakult gyakorlata, mint pl. Magyarországon (gondolok itt az adókedvezményekre). Az 1998-ban kiadott kormányhatározat valamelyest segített ebben a kérdésben. Ennek értelmében az egyetemi könyvtárak felhasználhatják a térítéses szolgáltatások révén begyűjtött összegeket saját belátásuk szerint, az oktatási minisztérium jóváhagyása után (a késedelmi díjat, az elvesztett könyvek árát stb. továbbra is be kell fizetni a központi költségvetésbe). A kormányhatározat alapján így 1998-ban 5 millió lejt, 1999-ben már 300 millió lejt használhattunk fel a könyvtár fejlesztésére. Ennek java részét állománygyarapításra fordítottuk.

A könyvtárak finanszírozási kérdései leginkább a könyv- és folyóirat-beszerzésre hatottak. Könyvtárunk állománya vásárlásokkal, kötelezpéldányokkal, cserével és ajándékokkal gyarapodik. Nemzetközi csereosztályunk 53 romániai és 1578 külföldi partnerrel áll kapcsolatban, 73 országból. Az ajándékok java részét a következők alkotják: az amerikai, francia, angol és német nagykövetségek ajándékai, a Világbank kötelezpéldányai, a Soros Alapítvány ajándékai, valamint jelentős tudósok magángyűjteményei (Lauro Grassi, Mircea Carp és Marian Marino stb.). 1997-től a magyar Művelődési és Közoktatási Minisztérium felsőoktatási könyvtártámogatási pályázata révén könyvtári hálózatunk rendszeres támogatásban részesül, amelynek köszönhetően a kolozsvári egyetemi szintű magyar nyelvű oktatás könyvtári háttérre értékes és számottevő kiadványokkal, egyetemi jegyzetekkel, tanulmányokkal gazdagodhatott. Ezúton is hálás köszönetünket fejezzük ki ezért. (1997-ben 800, 1998-ban 300, 1999-ben 200, a 2000. évre pedig 350 eFt támogatást kaptunk.)

1999. december 31-én könyvtárunk összállománya 3.289.000 kötetből állt, csökkenését 1990-hez viszonyítva, amikor kb. 3.600.000 kötetel rendelkezünk, a nagy mennyiségű politikai színezetű kislejtezett dokumentumok zúzdába való küldése magyarázza.

Az állománygyarapítást és –feldolgozást a központi könyvtárban végezzük a hálózat minden szolgáltatóhelye számára.

Olvasószolgálat

A hallgatói létszám nagymértékű emelkedése következtében az utóbbi években jelentősen nőtt a könyvtár forgalmi adatainak a száma is. 1999-ben összesen közel 60 ezer nyilvántartott olvasónk volt, ebből a hallgatók kb. 43 ezer fő (ebből 5 ezer a magyar diák). Az oktatók, kutatók kb. 4 ezer fővel szerepelnek a nyilvántartásainkban, tehát az un. Külső olvasók száma kb. 13 ezer fő. Ez utóbbiak körét a helyhiány miatt korlátoznunk kell, tehát az oktatókon és hallgatókon kívül elsősorban a diplomások számára tesszük lehetővé a könyvtár igénybevételét.

Doru Radosav főigazgató úr (aki 1990-től vezeti a könyvtárt) egyik legfontosabb feladatának az olvasóforgalom növelését tekintette, s ennek érdekében a könyvtár helységeinek hatékonyabb kihasználásával, gazdaságosabb térbeosztással 1990-1992 között újabb 130 olvasóhelyet biztosított. Jelen pillanatban 49 olvasóterem működik a könyvtári hálózatban, 10 a központi épületben, 39 a kari könyvtárakban, ami 2091 ülőhelyet jelent (ebből 625 a központi épületben).

A könyvtár gyűjteményének alapján jelentik, nagy mértékben meghatározzák a könyvtár szerepét és tekintélyét a korabeli kéziratok, nyomtatványok, könyvek, folyóiratok, festmények, térképek, metszetek, érmék és medáliák, melyeket különgyűjteményeinkben őrzünk, s melyeknek eddigi zárt jellegét 1997-től feloldottuk. Ezt látványosan bizonyítják az olvasóforgalom adatai: 1997-ben 923 olvasó 1332, 1999-ben 1498 olvasó 8488 dokumentumot tanulmányozott.

A gyorsabb kiszolgálás érdekében átszerveztük a műszaki és a társadalomtudományok olvasótermeit, szabadpolcos hozzáférést biztosítva a kurrens kiadványokhoz. Teljesen átszerveztük a kölcsönzői részleget is. A gyors hozzáférés és kiszolgálás érdekében a kölcsönzői állomány kb. 50 %-át számítógéppel feldolgoztuk, vonalkóddal elláttuk és tárgykörönként szabadpolcra helyeztük. Kicseréltük és vonalkódoztuk az olvasók belépőkártyáit is. Előbb a VUBIS, jelenleg az ALEPH integrált számítógépes rendszer alkalmazásával a kölcsönzés gyorsabb, a nyilvántartás pontosabbá vált.

Automatizálás

Könyvtárunk életében legfontosabb esemény a munkafolyamatok automatizálása. 1992-ben ajándékként kaptuk az első számítógépet, ugyanebben az évben létesült az informatikai laboratórium, amelynek célja az automatizálás beindítása volt. 1994-ig különböző programokat és szövegszerkesztőket használtunk bibliográfiai adatbázisok és katalóguscédulák előállítására. 1994-ben könyvtárunk bekapcsolódott egy TEMPUS programba, holland és belga partnerekkel és hamarosan megkezdtük a VUBIS integrált rendszer alkalmazását. Az adatbázis építését a kurrens könyvek felvitelével kezdtük. 1995-től rendelkezünk Internettel. 1996 októberétől két munkaállomást bocsátottunk az olvasók rendelkezésére, amellyel ingyenesen használhatták az internetet és kereshettek az on line katalógusban. Az elmúlt év során áttértünk az ALEF használatára. Az adatbázisban jelenleg már közel 65 ezer bibliográfiai rekord van és az olvasói nyilvántartásokat teljes körűen számítógéppel kezeljük.

A szoftvercserére azért volt szükség, mert a VUBIS adatbázis kezelése egy adott pillanatban akadozni kezdett, már nem volt képes kezelni a bevitt adatok tömegét és nem volt alkalmas a MARC-formátumhoz való csatlakozásra. A működéssel kapcsolatos problémák tehát kikényszerítették, hogy egy másik, az igényeknek jobban megfelelő rendszer után nézzünk. Gondoltunk egy újabb VUBIS verzióra, vagy a VOYAGER rendszerrel, illetve az ALEPH-re, amelyről már 1994-től voltak ismereteink és 1998 januárjában nemzeti szinten, más egyetemi és közkönyvtárosok jelenlétében be is mutattak számunkra. Úgy tapasztaltuk, hogy ez a program hálózatorientált, rugalmas, kliens-szerver felépítésű, MARC-formátumú, lehetővé teszi a több adatbázisban való keresést és működik egy nemzetközi konzorcium Svájcban, melynek tagjai évente találkoznak és megbeszélik a szoftver használatával kapcsolatos problémákat. Mindez segített eldönteni, hogy ezt a rendszert válasszuk, s nem utolsósorban közrejátszott ebben az is, hogy rendkívül kedvező árajánlatot kaptunk és gyors választ.

A könyvtárosok és informatikusok csapatmunkában összeállították az igényeket és elvárásokat a rendszerrel szemben, melyet 1999 júliusában telepítettek. Ez után következett a könyvtárosok és informatikus kiképzése a következő modulokra: katalogizálási, kölcsönzői, beszerzési és külön a periodika nyilvántartására. A VUBIS-ba felvitt adatok konvertálásával – mint a legtöbb könyvtárban – nálunk is problémák vannak (több olyan kényszermegoldást is alkalmaznunk kellett a VUBIS-ban, amelyek most rendkívül zavaróak, az authority file-ok kialakítása folyamatban van, a kölcsönzői modul használata sem 100 %-os még).

Szeretnénk elérni, hogy az állomány feldolgozásának átfutási ideje lerövidüljön. A kari könyvtárak közül eddig hattal tudunk on line kapcsolatot kialakítani, természetesen a cél az, hogy minél hamarabb a többi kari könyvtárt is bekapcsolhassuk a hálózatba. Az osztott katalogizálás, a hálózatban való dolgozás, az adatbázis kezelése (a rekordok átnézése, érvényesítése és jóváhagyása) – mind újabb megoldandó feladatot és tevékenységet jelent. Szerintem legalább még egy év kell ahhoz, hogy a munkafolyamatok mindenki számára átláthatóvá váljanak és a különböző szervezeti egységek között a munkamegosztás stabilá váljon.

1997-ben egy multimédia termet nyitottunk, melyben a már működő két internetes munkaállomás mellé egy CD-tornyot és két CD-ROM olvasót telepítettünk. Ez év májusától már összesen 20 munkaállomást használhatnak olvasóink, melyeken a könyvtár által készített, illetve vásárolt adatbázisokat ingyenesen használhatják. Az internethasználatot kedvezményes áron biztosítjuk.

Mint egyetemi könyvtár, alapfeladatunk közé tartozik a felhasználói képzés, melyet 1998-tól folyamatosan és több osztály bevonásával végzünk. Hetente kétszer, a jelentkezők számától függően, elméleti és gyakorlati foglalkozásokat tartunk. A hallgatók természetesen elsősorban az internethasználattal kapcsolatos ismeretekre kíváncsiak.

A könyvtárosok

Az elmúlt tíz évben jelentősen emelkedett a hálózatban dolgozó könyvtárosok száma. Míg 1990-ben 148, addig 2000-ben 174 fő a szakmai munkatárs. Közülük jelenleg 23 a magyar könyvtáros (1997-ben számuk 16 volt). Itt dolgozik: Barcsai Andrea, Budai Erzsébet, Csoma Annamária, Fazekas Tünde, Gurka Balla Ilona, Győrfi Dénes, Hegyi Ágnes, Incze Kinga, Király István, Köllő Tünde, Madaras Árpád, Maister Róbert, Mihály Judit, Németh Éva, Okos Rigó Ilona, Pázmány Ildikó, Poráczy Rozália, Rácz Emese, Sándor Péter, Sebe Katalin, Telegdi Klára, Torma Rozália, Zsizsmann Éva. Az első magyar csoportvezetőt 1993-ban nevezték ki, 1995-től 2 fő dolgozik vezető beosztásban, 1997-től pedig magyar igazgatóhelyettese van a könyvtárnak.

1993-tól a Babes-Bolyai Egyetem Történelem Karán belül hároméves, főiskolai könyvtáros-levéltáros szakos képzés indult, román és magyar nyelven (1995-től német nyelven is). 1998-tól történelem-könyvtár szakos egyetemi szintű, szintén három nyelvű képzés folyik. 2000 őszétől beindul a könyvtárszakos távoktatás is. A könyvtárszakos oktatás „tanulmányi igazgatója” Radosav főigazgató-egyetemi tanár, és a könyvtár munkatársai is rendszeresen részt vesznek az elméleti és gyakorlati oktatásban. Ez a feladat számukra folyamatos továbbképzést is jelent.

Az oktatáson kívül a könyvtárosok jelentős bibliográfiai, illetve kiadói tevékenységet is folytatnak. Részt veszünk Románia történeti bibliográfiájának összeállításában (jelenleg a IX. kötetben dolgozunk: 1994-1999), valamint Erdély történeti bibliográfiájának elkészítésében (1901-1916). Király István kollégánk a nemzetközi szinten is elismert Philobiblon című folyóirat szerkesztője. A könyvtár kiadásában jelenik meg a Bibliotheca Bibliogica új folyama, amely a tudományos egyetemi kutatások eredményeit adja közre.

Közeli tervek és célok

1995-től folyik a központi épület rekonstrukciója, amely várhatóan egy új épületszárny felépítésével is kiegészül. Ebben aula, olvasóterem, raktárak kapnak elhelyezést. A beruházási program miniszteri jóváhagyást kapott, csak a szükséges anyagi keret hiányzik még hozzá.

Befejezésül szeretném megemlíteni azokat a magyarországi könyvtárakat, amelyekkel évek óta szoros kapcsolatot tartunk: OSZK, a KLTE, ELTE, JATE könyvtárai. Szeretném, ha ezek a kapcsolatok, amelyek eddig elsősorban a kiadvány- és tapasztalatcserek formájában valósultak meg, tovább bővülneek.

Végezetül szeretném tolmácsolni Radosav főigazgató úr meghívását. Szívesen látunk minden érdeklődő magyar könyvtárost. Ezen túlmenően is azonban felkérjük e találkozó rendezőit, az Országos Széchényi Könyvtárt, a Magyar Könyvtárosok Egyesületét és a Könyvtári és Informatikai Szövetséget, hogy delegáljanak két főt egy kolozsvári látogatásra. E két személy részére egy hétig szállást biztosítunk, s nekik az lesz a feladatuk, hogy teszteljék a kolozsvári egyetemi könyvtár munkáját, mérjék fel a gyűjtemény hozzáférhetőségét, különös tekintettel a magyar nyelvű állományrészekre, s tapasztalataikat osszák meg az intézmény vezetőivel és a magyarországi könyvtárosokkal. Meg vagyunk ugyanis győződve arról, hogy az egyetemi könyvtár gyűjteménye szélesebb körű hozzáférést biztosíthat az olvasóknak (mint a különböző alapítványok és társaságok könyvtárai). Ezért fontos lehetőségnek tekintettük ezt az előadást is. Köszönöm figyelmüket.